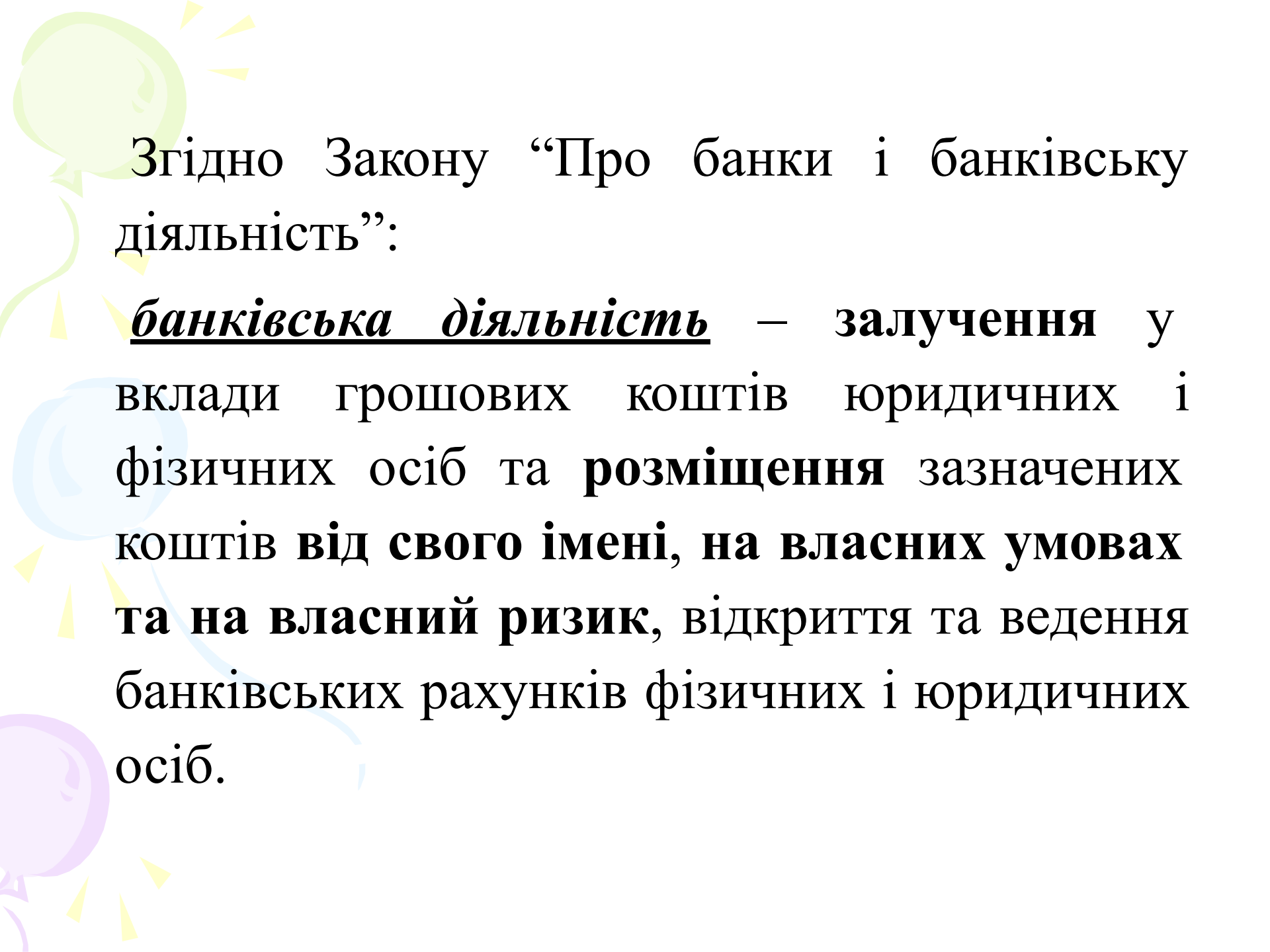

Сутність, будова та функції банківської системи

- 1. Структура та функції банківської системи.**
- 2. Банки та банківські об'єднання: їх види та загальна характеристика.**
- 3. Порядок державної реєстрації банку в Україні.**
- 4. Ліцензування банківської діяльності в Україні.**
- 5. Загальна характеристика банківських**

1. Структура та функції банківської системи України

Банківська діяльність - це набір посередницьких операцій на грошовому ринку, виконання яких дозволено законом тільки під особливим наглядом держави спеціальним інститутам, які називаються банками.

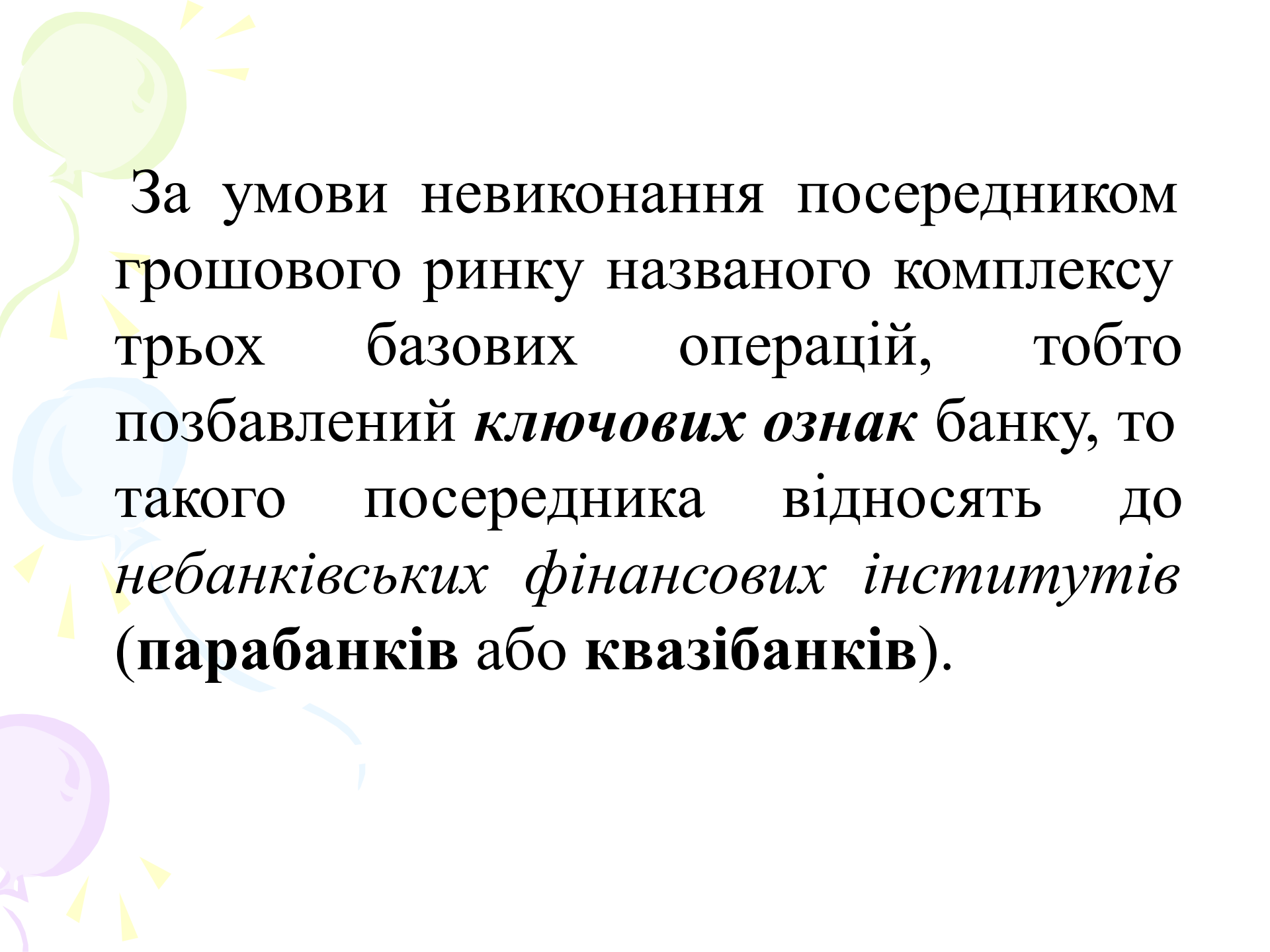

Згідно Закону “Про банки і банківську діяльність”:

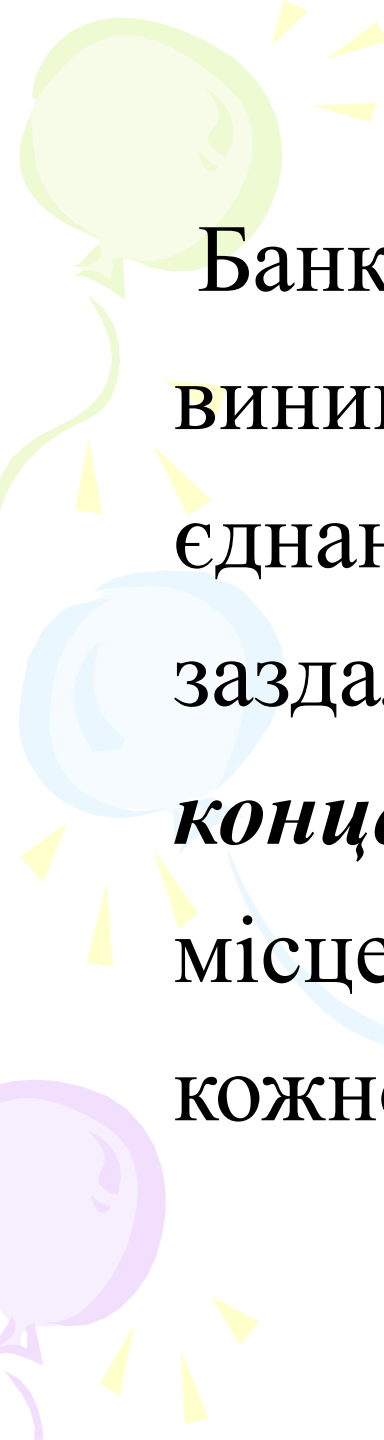
банківська діяльність – залучення у вклади грошових коштів юридичних і фізичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб.

Отже, банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати комплекс з трьох базових банківських операцій:

- мобілізацію коштів;
- надання їх в позички;
- здійснення розрахунків між економічними суб'єктами.

За умови невиконання посередником грошового ринку названого комплексу трьох базових операцій, тобто позбавлений *ключових ознак* банку, то такого посередника відносять до *небанківських фінансових інститутів* (**парабанків** або **квазібанків**).

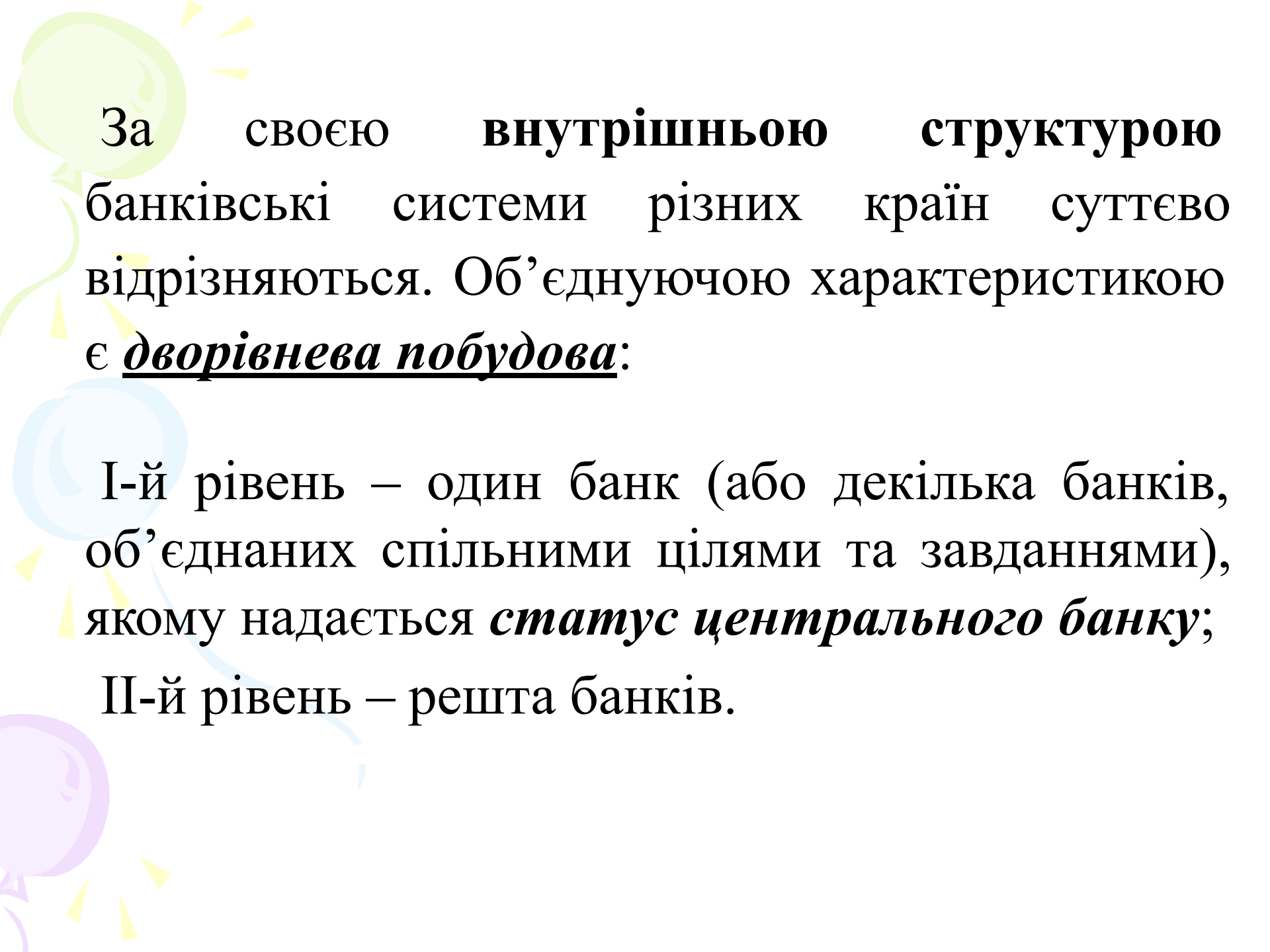

Банківська система кожної країни виникає не внаслідок механічного об'єднання окремих банків, а базується на заздалегідь *виробленій державній концепції*, в межах якої відводиться місце і роль кожному виду банків та кожному окремому банку.

У широкому розумінні:

Банківська система – це сукупність усіх видів банків та банківських об'єднань в країні, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись встановленим нормам і правилам ведення банківської справи, з метою забезпечення ефективного грошово-кредитного регулювання економіки та розрахунково-касового обслуговування господарського обороту.

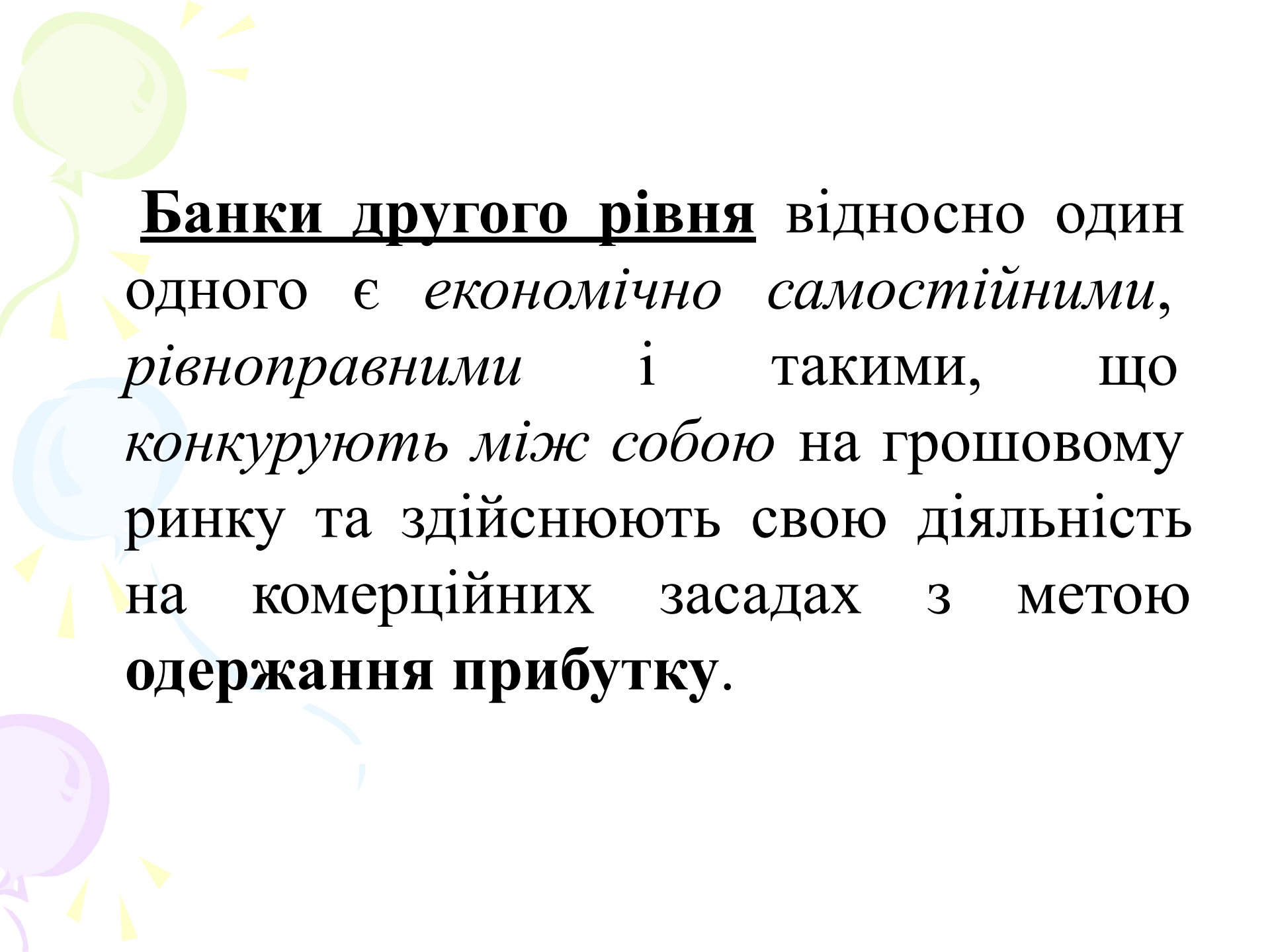

За своєю внутрішньою структурою банківські системи різних країн суттєво відрізняються. Об'єднуючою характеристикою є дворівнева побудова:

I-й рівень – один банк (або декілька банків, об'єднаних спільними цілями та завданнями), якому надається *статус центрального банку*;

II-й рівень – решта банків.

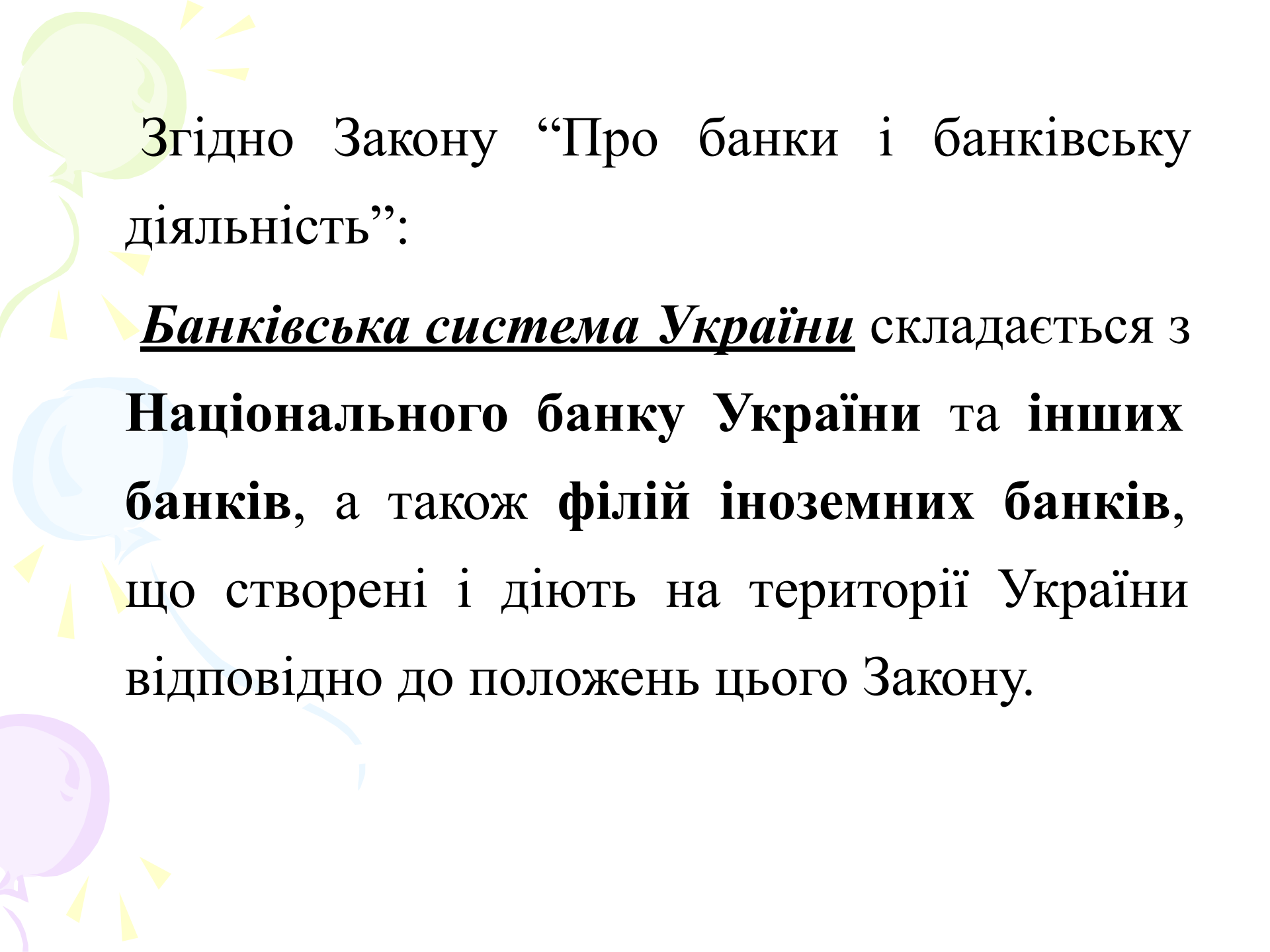

Банки другого рівня відносно один одного є *економічно самостійними, рівноправними* і такими, що *конкурують між собою* на грошовому ринку та здійснюють свою діяльність на комерційних засадах з метою одержання прибутку.

A decorative background featuring a light green balloon in the top left, a light blue balloon in the middle left, and a light purple balloon in the bottom left. Yellow streamers and triangular shapes are scattered around the balloons.

У більшості країн *центральному банку* надається **право:**

- ліцензування банківської діяльності;
- право встановлення економічних нормативів для банків другого рівня;
- контроль за діяльністю банків.

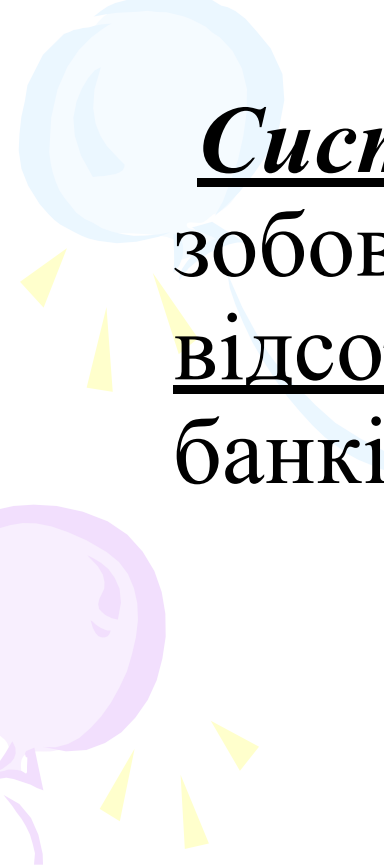

Згідно Закону “Про банки і банківську діяльність”:

▶ **Банківська система України** складається з **Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону.**

Банк з іноземним капіталом – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 відсотків.

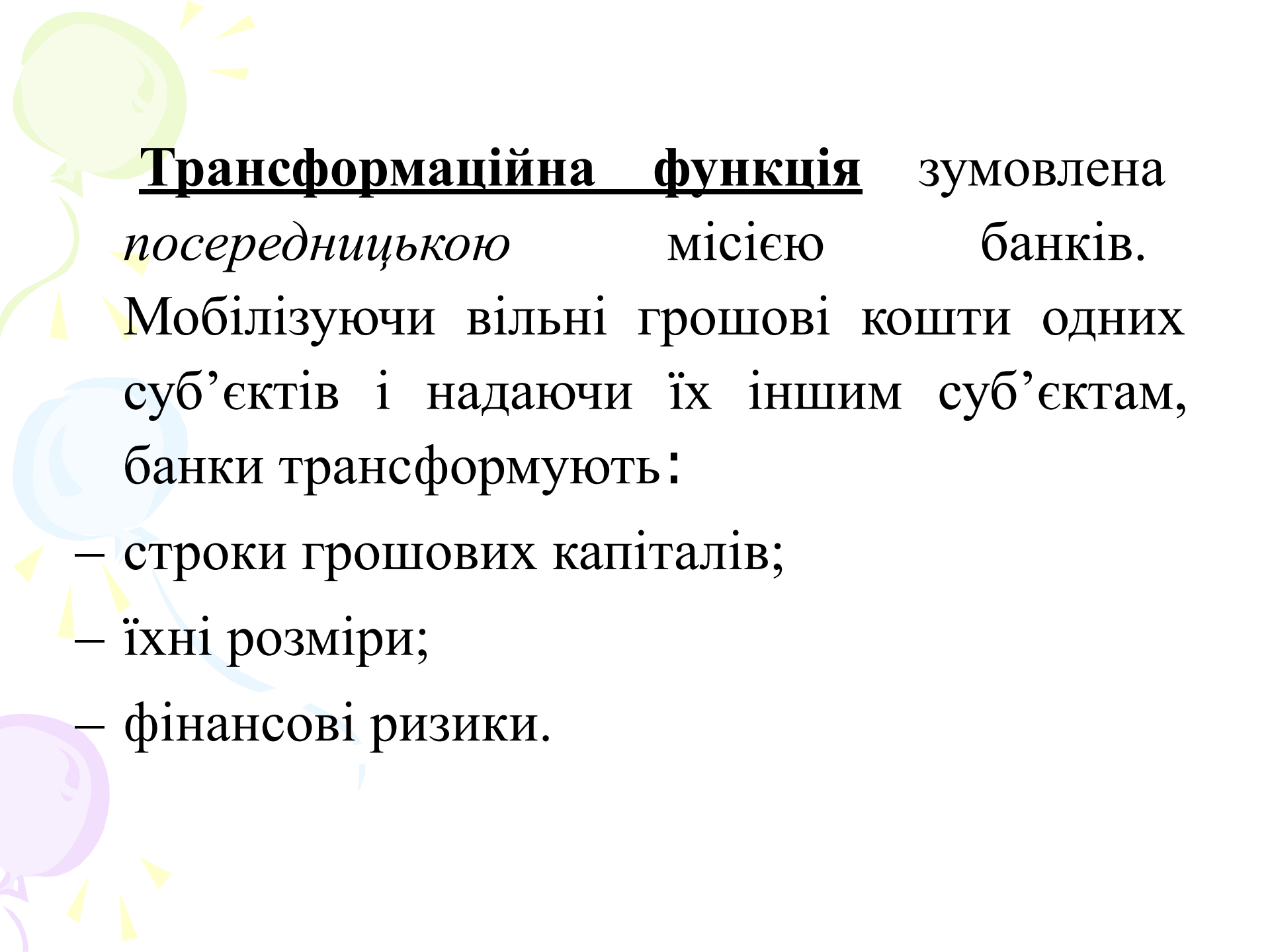

Системоутворюючий банк – банк, зобов'язання якого становлять 10 відсотків від загальних зобов'язань банківської системи.

Основні функції банківської системи:

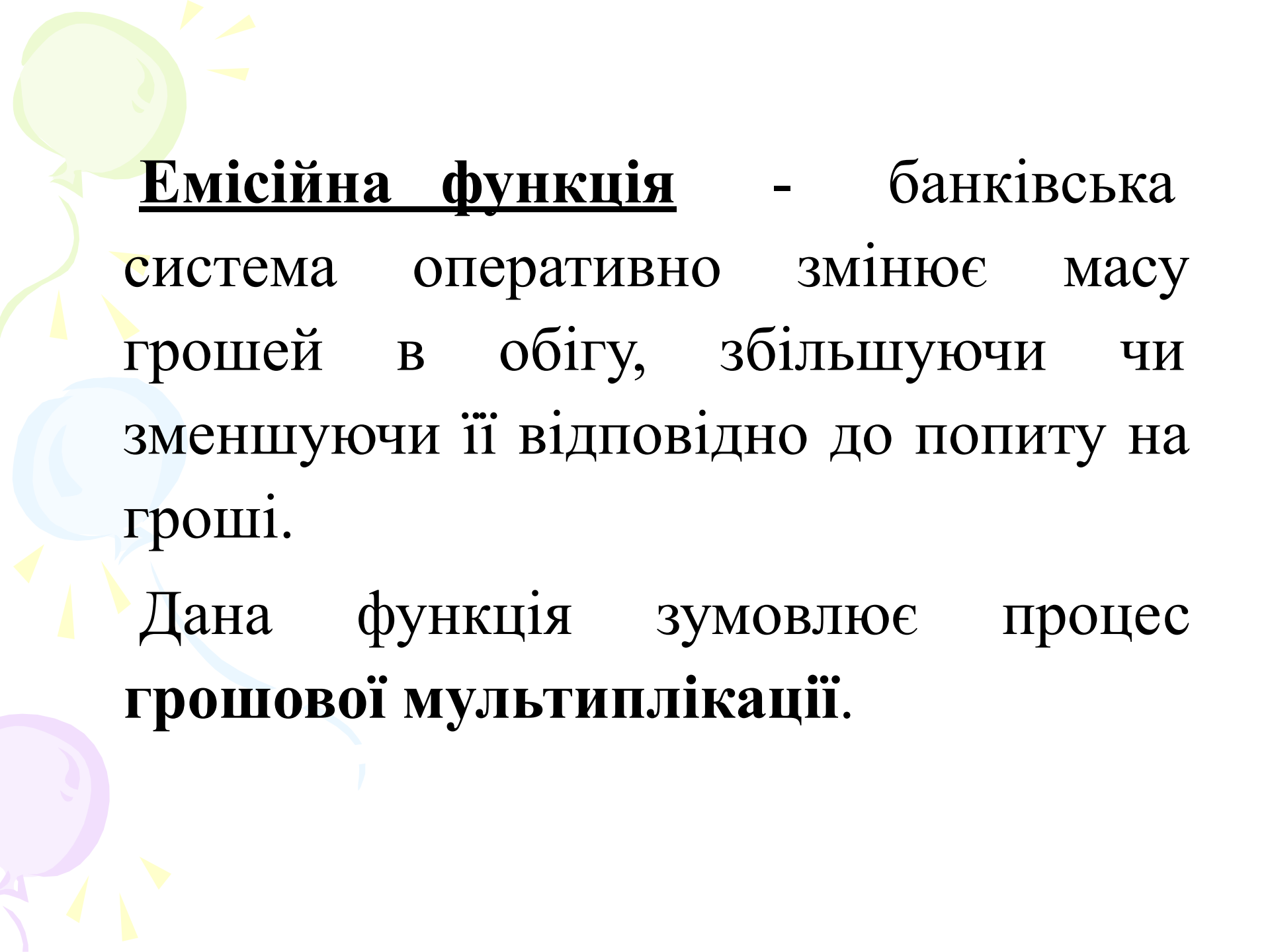
- *трансформаційна*;
- *емісійна* (створення платіжних засобів та регулювання грошової маси);
- *стабілізаційна* (забезпечення сталості банківської діяльності і грошового ринку).

Трансформаційна функція зумовлена
посередницькою місією банків.

Мобілізуючи вільні грошові кошти одних суб'єктів і надаючи їх іншим суб'єктам, банки трансформують:

- строки грошових капіталів;
- їхні розміри;
- фінансові ризики.

Емісійна функція - банківська система оперативно змінює масу грошей в обігу, збільшуючи чи зменшуючи її відповідно до попиту на гроші.

Дана функція зумовлює процес грошової мультиплікації.

Стабілізаційна функція:

- *прийняття ряду законів та інших нормативних актів, що регламентують діяльність усіх ланок банківської системи;*
- *створення дієвого механізму державного контролю за дотриманням цих законів та за діяльністю банків загалом.*

2. Банки та банківські об'єднання: їх види та загальна характеристика.

*Залежно від організаційно-правової форми банки в Україні створюються у формі **публічного акціонерного товариства** або **кооперативного банку**.*

Кооперативні банки створюються за принципом **територіальності** і поділяються на місцеві та центральний кооперативний банки.

Мінімальна кількість учасників **місцевого** (у межах області) кооперативного банку має бути не менше 50 осіб.

Учасниками **центрального** кооперативного банку є місцеві кооперативні банки.

За формою власності банки в Україні можуть бути:

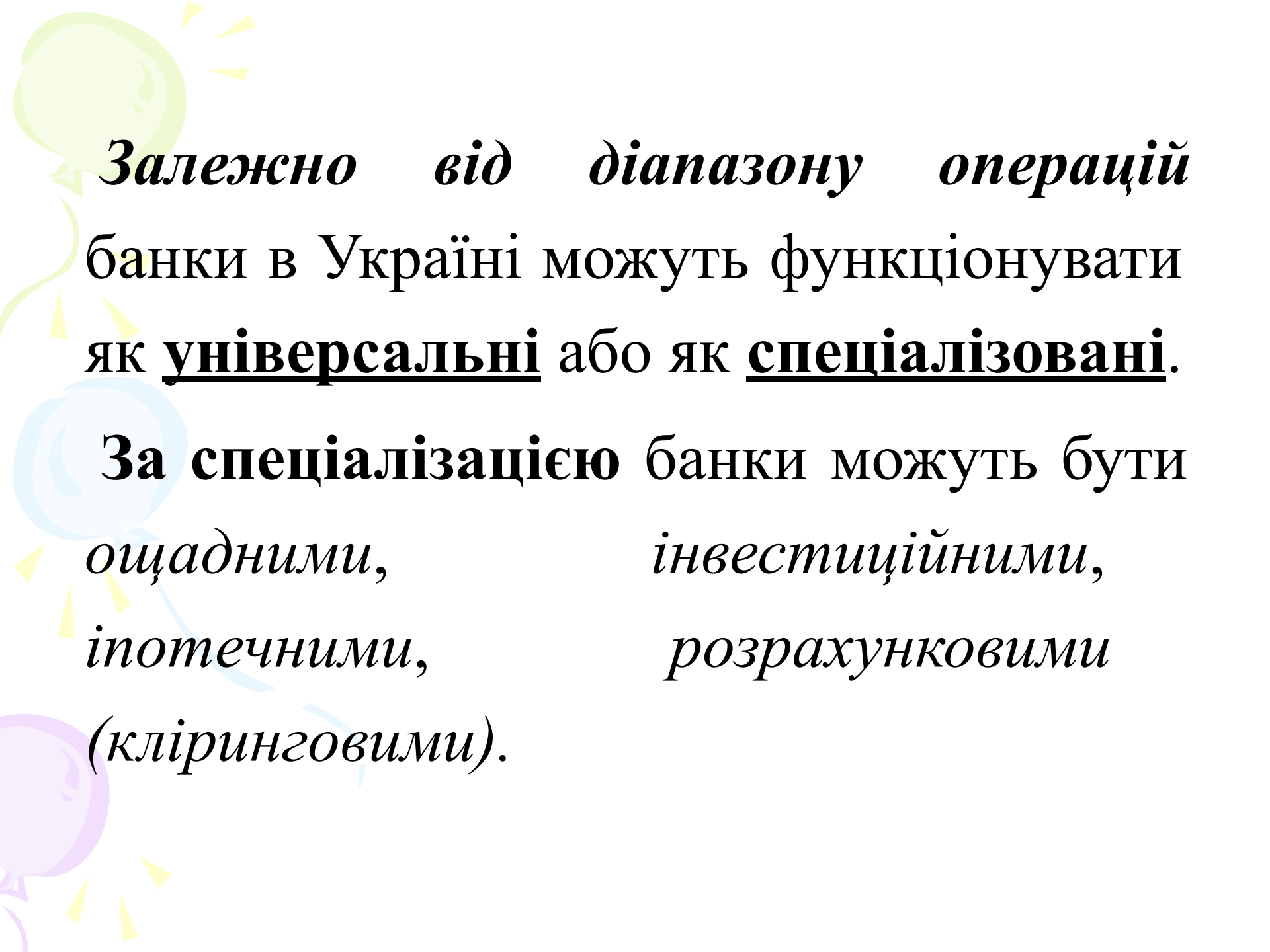
- державними;
- з колективною формою власності.

Форма власності визначає особливості формування статутного капіталу.

Якщо статутний капітал створюється за рахунок коштів держави, то такий банк називають **державним**, якщо за рахунок коштів приватної особи — **приватним**, а якщо за рахунок коштів кількох власників (юридичних та фізичних осіб) — **банком із колективною формою власності**.

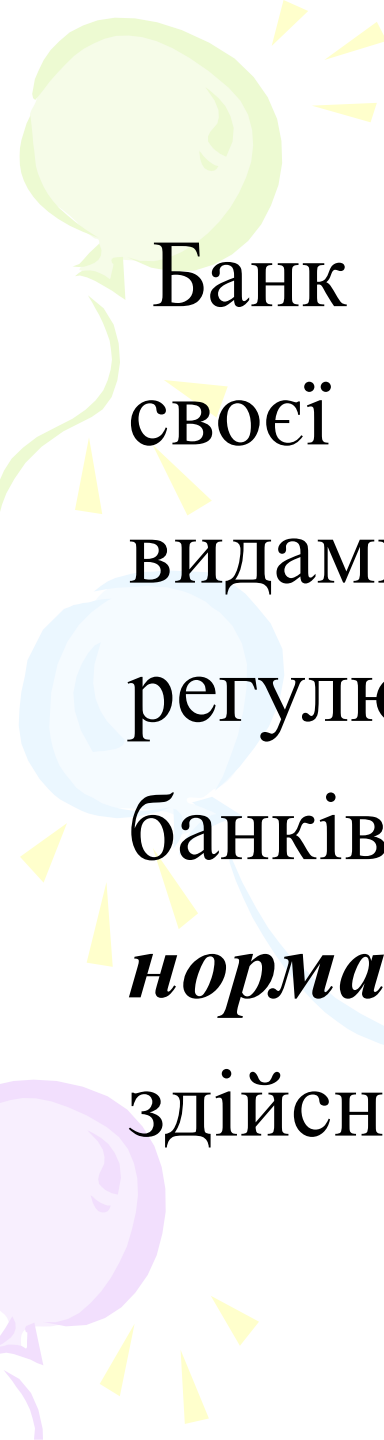
Необхідно зазначити, що за міжнародною термінологією поняття **“приватний банк”** застосовується не тільки до банків, що належать приватним особам, а взагалі до **всіх акціонерних та кооперативних банків.**

Водночас колективні за формою власності банки можуть бути *приватними по суті*, оскільки відповідно до чинного законодавства частка кожного із засновників у статутному капіталі банку не обмежена і не виключена можливість заснування та функціонування товариств за участі **однієї особи.**

Залежно від діапазону операцій банки в Україні можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані.

За спеціалізацією банки можуть бути
ощадними, інвестиційними,
іпотечними, розрахунковими
(кліринговими).

Банк **само­стійно** визначає напрями своєї діяльності та спеціалізацію за видами операцій. НБУ здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків через *економічні нормативи* та *нормативно-правове забезпечення* здійснюваними цими банками операцій.

Банк набуває статусу спеціалізованого **ощадного** банку у разі, якщо **більше 50 відсотків** його пасивів є *вкладами фізичних осіб*.

Банк набуває статусу **спеціалізованого** банку, якщо **більше 50 відсотків** його активів є *активами одного типу*.

- для інвестиційного банку – емісія та розміщення цінних паперів, що здійснюються за рахунок грошових коштів приватних інвесторів;
- для іпотечного банку – активи, розміщені під заставу землі чи нерухомого майна;
- для розрахункового (клірингового) банку – активи, що розміщуються на клірингових рахунках.

Залежно від величини сукупних активів усі вітчизняні банки поділяють на чотири групи, відповідно це – “найбільші”, “великі”, “середні” та “малі” банки.

Згідно з рішенням Комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків (лист №40-308/25-99 від 05.01.2011 р.) розподіл банків на групи за розміром активів на 2011 рік має наступний вигляд:

- *група I (найбільші банки)*: активи – більше 14000 млн. грн.;
- *група II (великі)*: активи – більше 4500 млн. грн.;
- *група III (середні)*: активи – більше 2000 млн. грн.;
- *група IV (малі)*: активи – менше 2000 млн. грн.

Зауважимо, що розподіл банків на групи використовується при здійсненні аналізу діяльності системи банків України та при розмежуванні функцій банку між центральним апаратом та територіальним управлінням Національного банку України.

За часткою іноземного капіталу при формуванні статутного капіталу в Україні розрізняють:

- *банки з національним капіталом;*
- *банки з іноземним капіталом.*

Статутний капітал банку з **національним капіталом** формується за рахунок коштів резидентів і незначної (до 10%) частки коштів нерезидентів.

Якщо **10% і більше** статутного капіталу вітчизняного банку належить хоча б одному не резиденту, такий банк вважається за національним законодавством банком з **іноземним капіталом**.

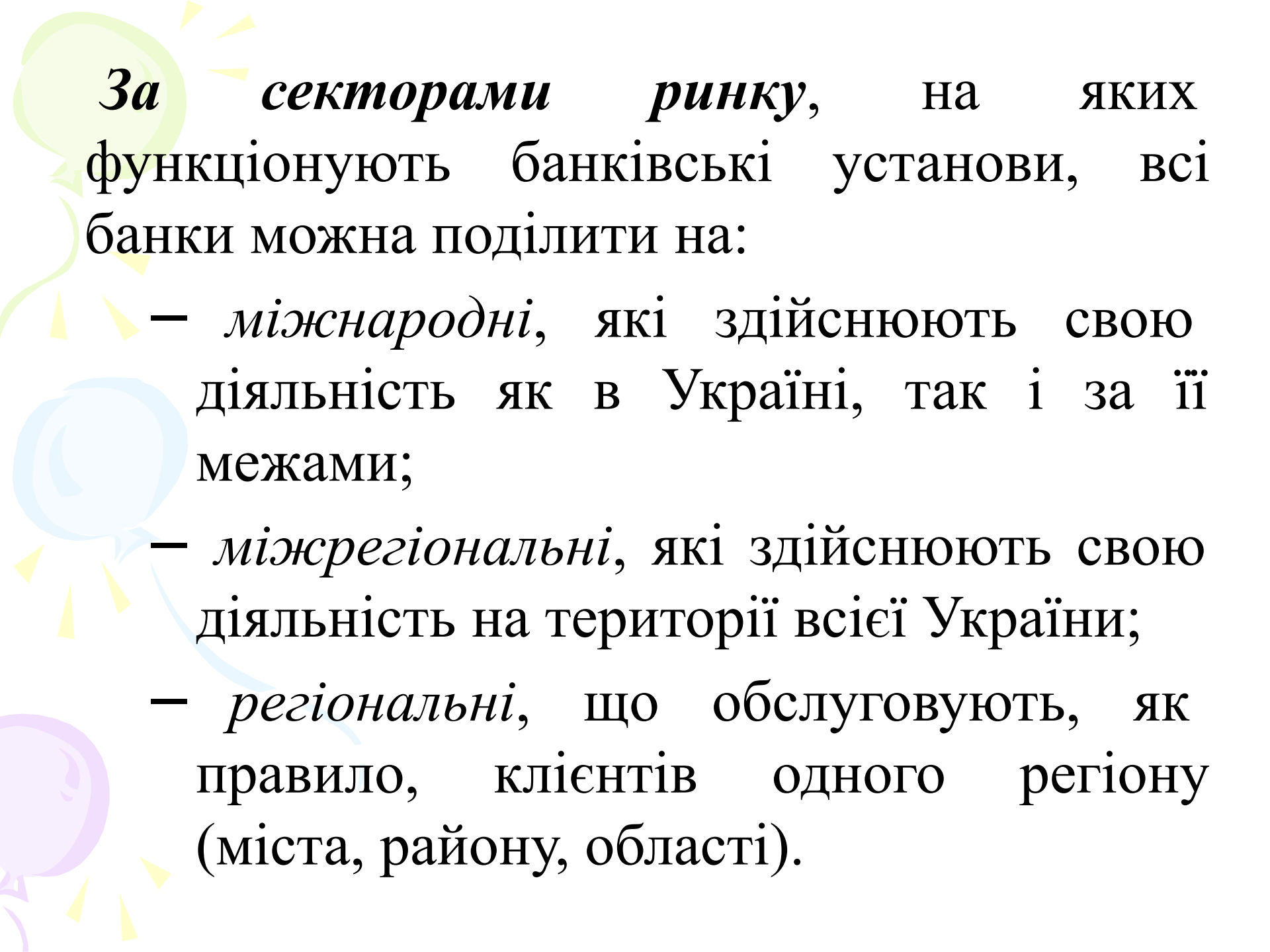

За обсягом зобов'язань банки України
поділяють на:

- *системоутворюючі;*
- *несистемоутворюючі;*

За чинним законодавством банки,
зобов'язання яких становлять **не**
менше 10% від загальних зобов'язань
банківської системи вважаються
системоутворюючими.

За секторами ринку, на яких функціонують банківські установи, всі банки можна поділити на:

- міжнародні, які здійснюють свою діяльність як в Україні, так і за її межами;*
- міжрегіональні, які здійснюють свою діяльність на території всієї України;*
- регіональні, що обслуговують, як правило, клієнтів одного регіону (міста, району, області).*

Банки мають право створювати **банківські об'єднання** таких типів:

- *банківська корпорація;*
- *банківська холдингова група;*
- *фінансова холдингова група.*

Банківське об'єднання створюється за **попередньою згодою** Національного банку України.

Учасники банківського об'єднання несуть відповідальність за зобов'язаннями інших його учасників відповідно до укладеного між ними договору.

Банківська корпорація – це юридична особа (банк), засновниками та акціонерами якої можуть бути *виключно банки*. Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків-учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю.

Банківська корпорація **підлягає реєстрації** у Національному банку України і заноситься до Державного реєстру банків.

Банки, що увійшли до банківської корпорації, зберігають свою самостійність у межах, обумовлених їх статутами та статутом банківської корпорації.

Банківська корпорація виконує функції *розрахункового центру* для банків-членів корпорації і *не веде безпосереднього обслуговування клієнтів* (фізичних та юридичних осіб, крім банків та інших фінансових установ). Усі банки-члени корпорації **виконують свої розрахунки та платежі** (як у національній, так і в іноземних валютах) **виключно через свої кореспондентські рахунки**, відкриті в Національному банку України або безпосередньо у банківській корпорації.

Централізації в межах банківської корпорації підлягають:

- виконання розрахунків як серед членів корпорації, так і за її межами;
- встановлення та ведення кореспондентських рахунків (у національній та іноземній валютах);
- моніторинг кредитних ризиків;
- розробка та прийняття загальних для членів банківської корпорації правил і процедур виконання операцій та внутрішньої звітності;
- формування зовнішньої звітності;
- внутрішній аудит.

Банківська холдингова група – це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки.

Материнському банку банківської холдингової групи має належати *не менше 50 відсотків* акціонерного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками.

Дочірній банк **не має права** володіти акціями материнського банку.

Угода про створення банківського холдингу передбачає покладання на головний банк групи **додаткових організаційних функцій** стосовно банків-членів групи, а також **створення системи управління спільною діяльністю**.

Фінансово-холдингова група має складатися переважно або виключно з установ, що надають фінансові послуги, причому серед них має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою.

Материнській компанії має належати більше 50% акціонерного (пайового) капіталу кожного з учасників фінансової холдингової групи. Вона **відповідає** за зобов'язаннями своїх членів у межах свого внеску в капітал кожного з них.

Материнська компанія фінансової холдингової групи здійснює діяльність з **управління та координації** діяльності її членів.

3. Порядок державної реєстрації банку в Україні

Державна реєстрація банків здійснюється Національним банком України.

Юридична особа набуває статусу банку і право на здійснення банківської діяльності виключно після **отримання банківської ліцензії** та внесення відомостей про неї до Державного реєстру банків.

Мінімальний розмір статутного капіталу на день реєстрації банку не може бути менше **120 мільйонів гривень**.

Істотна участь у банку

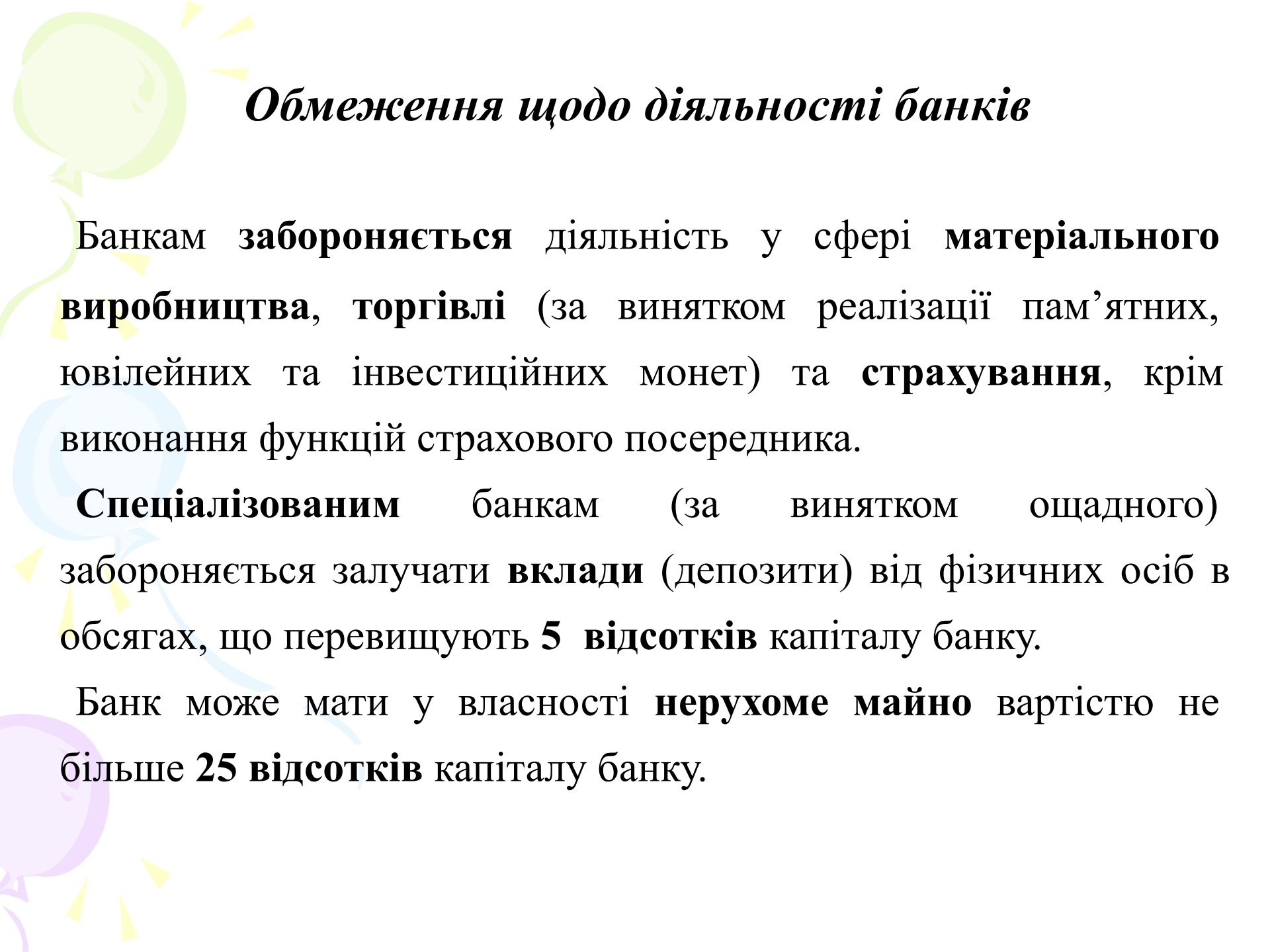
Юридична чи фізична особа, яка має намір придбати **істотну участь** у банку або збільшити її таким чином, що така особа буде прямо чи опосередковано володіти чи контролювати **10, 25, 50 та 75 відсотків** статутного капіталу банку чи права голосу придбаних акцій (паїв) в органах управління банку, зобов'язана отримати **письмовий дозвіл** Національного банку України.

Для отримання такого дозволу заявник повинен надати інформацію, передбачену нормативно-правовими актами Національного банку України, щодо **фінансового стану та ділової репутації** майбутнього власника істотної участі банку.

4. Ліцензування банківської діяльності в Україні

Банківська ліцензія – це документ, який видається Національним банком України і на підставі якого банки та філії іноземних банків мають право здійснювати банківську діяльність.

Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, зобов'язана **протягом року** з дня державної реєстрації подати до НБУ стандартизований пакет документів згідно визначеного порядку.

Обмеження щодо діяльності банків

Банкам забороняється діяльність у сфері **матеріального виробництва, торгівлі** (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних та інвестиційних монет) та **страхування**, крім виконання функцій страхового посередника.

Спеціалізованим банкам (за винятком ощадного) забороняється залучати **вклади** (депозити) від фізичних осіб в обсягах, що перевищують **5 відсотків** капіталу банку.

Банк може мати у власності **нерухоме майно** вартістю не більше **25 відсотків** капіталу банку.

Для отримання ліцензії банк, що подає заяву, має дотримуватися таких **основних вимог**:

- мінімального розміру статутного капіталу;
- джерел формування статутного капіталу;
- складу засновників банку;
- кваліфікації, досвіду та репутації керівництва банку;
- кола операцій, що виконуватимуться банком, та стратегії його діяльності;
- правильності оцінювання банківських активів за їх ринковою вартістю;
- заходів щодо створення резервів на випадок виникнення боргів та збитків від банківської діяльності.

5. Загальна характеристика банківських операцій та послуг

Банківська операція – це впорядкована сукупність дій працівників банку, спрямованих на задоволення замовленої клієнтом потреби, що має кредитно-інвестиційний або депозитно-акумуляційний характер для банку.

Операції банку – це свого роду виробничий процес. **Класифікацію** цього виробничого процесу найбільш доцільно здійснювати з огляду на особливості формування й розміщення ресурсів банку.

Класифікація банківських операцій за *економічною сутністю*:

а) базові:

- депозитні (приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб);
- кредитні (розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик);
- розрахункові (відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів; переказ грошових коштів з цих рахунків та зарахування коштів на них);

б) інші операції, спрямовані на задоволення потреб клієнтів та отримання прибутку:

- операції з валютними цінностями;
- емісійні операції;
- операції з цінними паперами;
- засновницькі операції та інші.

Класифікація банківських операцій за функціональним призначенням:

а) *пасивні операції* – це операції з мобілізації ресурсів для проведення активних операцій. За видом банківських ресурсів розрізняють пасивні операції з формуванням власних, залучених (депозитних) та позичених (недепозитних) ресурсів.

б) *активні операції* – це операції, за допомогою яких банки розміщують мобілізовані ресурси за різними напрямками з метою отримання доходів.

До **пасивних операцій** банків належать:

- операції з формування власного капіталу;
- залучення коштів на депозитні рахунки юридичних та фізичних осіб;
- отримання кредитів на міжбанківському ринку.

До **активних операцій** банків належать:

- кредитні операції;
- інвестиційні операції;
- фондові операції;
- валютні операції;
- депозитні операції з розміщення тимчасово вільних ресурсів банку в депозити НБУ та в інших банках;
- операції з розміщення банківських ресурсів;
- розрахункові операції;
- касові операції;
- операції з придбання основних засобів, матеріальних та нематеріальних активів.

Комісійно-посередницькі операції проводяться банком за дорученням і на користь клієнта за певну плату.

Характерними ознаками таких операцій є:

- дохід, який вони приносять банку, *не має процентного* характеру (консультаційні, фінансові послуги надаються банком за комісійну винагороду) або має *не тільки процентний характер* (зобов'язання з кредитування, які можуть перетворюватися у виданий кредит і приносити проценти, але також приносять банку комісійну винагороду за обслуговування);
- у момент їх проведення *не відображаються на балансі* банку;
- їх проведення *не потребує витрат* на залучення банком ресурсів.

Банківська послуга – це результат функціонування банку щодо задоволення потреб клієнта, зміст яких передбачає виконання конкретних видів банківських операцій.

Складність і багатовекторність банківської діяльності впливають на класифікацію банківських послуг. За *характером виробництва* банківські послуги поділяють на **ресурсні** та **комісійно-посередницькі**.

Ресурсні послуги – потребують попереднього накопичення ресурсів, тобто залучення банками (пасивні операції) тимчасово вільних грошових коштів для формування своїх ресурсів, які в подальшому буде розміщено або продано (активні операції) з метою одержання прибутку.

Комісійно-посередницькі послуги – не передбачають попереднього накопичення банківських ресурсів. Їх надання відбувається за рахунок уже наявних у банку ресурсів або для цього взагалі не потрібні грошові кошти.

Ресурсні послуги обліковуються на **балансових рахунках**. Ці послуги можуть бути *активними* і *пасивними*. *Комісійно-посередницькі послуги* обліковуються на **позабалансових рахунках**.

Банківський продукт – це кінцевий результат банківської діяльності, спрямованої на задоволення потреб різних груп клієнтів у різноманітних послугах, тобто комплекс взаємопов’язаних фінансових, організаційних, інформаційних і юридичних заходів, поєднаних єдиною технологією обслуговування клієнта.

Технологічна схема організації банківської діяльності

